

TÜRKİYE'DE JEOLojİ ARAŞTIRMALARINDA JEOLojİ ÖĞRETİMİNDE ÖNCÜLER

A. KEMAL ERGUVANLI

İTÜ. Maden Fakültesi Mühendislik Jeolojisi ve Kaya Mekaniği Kürsüsü

Dr. Abdullah Bey

Dr. Abdullah Bey.
Membre de la Commission

Şekil 1: Dr. Abdullah Bey (74 yaşlarında).

BAŞLARKEN

Bu yazı dizisi, yurdumuzda jeolojinin gelişimini, bu gelişmeye etki yapan koşulları, gelişmeye katkıda bulunanların hayat öykülerinin ve yayınlarının genç kuşaklara tanıtılmasını isteyen, Türkiye Jeoloji Kurumu'nun değerbilir isteği üzerine hazırlanmıştır. Bu yazılarımızın birçoğu, otuz yıldan bu yana, dinlenme zamanlarında, eski eserleri inceleme, bilim tarihi kitaplarını karıştırma ile hazırlanmıştır. Bunların bir kısmı yayınlanmış, bir kısmı da dosyalarda eksiklerinin tamamlanması için yıllarca beklemiştir.

Bu yazıları ve eski kanıtları tekrar gözden geçirip, Türkiye'de yerbilimlerinin ve uygulama alanlarının gelişimini ilgililerin yararına sunmak, nerelerden gelip, nerelerde bulunduğumuzu meslektaşlara duyurmak bizim için sonsuz bir zevk olmaktadır. Bize bu zevki tatma olanağı veren ve bu konuyu işlememizi ve kanıtları yayınlamamızı ısrarla isteyen Türkiye Jeoloji Kurumu yönetim kuruluna ve Başkanı Y. Müh. Tahir ÖNGÜR'e teşekkür etmek benim için bir görevdir.

Bundan sonra, Türkiye Jeoloji Kurumu yayınlarında, yurdumuzda jeolojik araştırmalarda ve jeoloji öğretiminde öncülük edenlerin hayat hikâyelerini, yetişmelerini, eserlerini ve etkilerini kanıtlarıyla yayınlamaya çalışacağız.

Noksanlarımızın, iyi niyetimize bağışlanmasını diler, eksikliklerimizin tamamlanmasına yardımcı olacaklara önceden teşekkürlerimizi sunarız.

DR. ABDULLAH BEY (1799 - 1874)

Dr. Abdullah Bey'in hayatı incelendiğinde yaşantısının çok renkli ve hareketli geçtiği, bilgisinin çok yönlü olduğu görülmüştür.

Yerbilimleri ve tıp tarihimizde Macar Dr. Abdullah Bey adı ile tanınan ve müslüman olmadan önceki adı Karl Edward Hammerschmidt olan bu büyük bilgin, 1799 yılında Viyana'da doğmuştur. Aşağıda öğretim dalları, ilk uğraşıl-

rı, Türkiye'de jeoloji öğretiminde ve jeolojik araştırmalar-daki öncülükleri ve yayınları ile o günkü ortam içinde, yur-dumuzda yerbilimlerinin gelişmesine ve tanınmasına yaptığı etkiler açıklanacaktır.

Öğretim Dalları ve İlk Uğraşları

Dr. Abdullah Bey (Şekil 1), önce hukuk öğretimini yap-mış, hukuk doktoru olmuş, birkaç yıl bu dalda çalışmış, son-ra doğa bilimlerine ilgi duymuş, tıp'a geçmiş, hekim olmuş-tur. Hekimliği ile beraber böceklerle merakı artmış, bilhas-sa böcekler, bunların metamorfozu ve bunlarda yaşayan pa-razitler üzerinde çalışmaya başlamıştır. Bu konuda birçok araştırma yapmış, birçok parazit türleri bulmuş, yayınlar yapmıştır. Böcekbilim (entomoloji) alanında ün yapmış ve "Gazelle Agromomique"nin yazarları arasına girmiştir.

Böcekler üzerinde yaptığı bu çalışmalar sırasında pek çok böcek toplamış, koleksiyon yapmış ve 1830-1832'de Breslav ve Viyana'da 1000'den fazla böceği sergilemiştir. Bu koleksiyonun o devirde, Avrupa'da bulunan her sınıftaki böceklerin metamorfozunu gösteren en büyük koleksiyon ol-duğu yazılmıştır. Bu sergi nedeniyle kendisine Breslav Leo-poldina-Carolina İmparatorluk Akademisi ayrı bir paye ver-miştir. Bundan başka, bu çalışmalarını nedeniyle, Padova Bi-lim ve Sanat Akademisine, Roviga Bilim Akademisine, Er-furt Krallık Akademisine, Erlangen Tıp ve Fizik Derneği ile Alterbourg, Leipzig, Dresden, Moskova, Frayburg, Pesth, Rosenburg Doğacılar Derneği, Münih Politeknik Derneği, Paris, Londra ve Stettin Entomoloji Derneklerine üye seçil-miş, III. Joseph ve Avusturya Liyakat madalyaları ile ödül-lenmiştir (Unat ve diğerleri, 1975).

1848 yılına kadar Viyana'da yaşayan doğa bilimcisi K. S. Hammerschmidt bu tarihler kadar, daha çok böceklerle ve onların parazitleriyle ilgilenmiş, bu konuda birçok ara-ştırmalar ve yayınlar yapmıştır.

6 Ekim 1848'de, Viyana'da etkinliklere karışmış, Viyana'ya yaklaşan Macar ordusundan kaçarak hayatını kurtarmış-tır. Avusturya ile dövüşen Macar ordusu, Rusların yardımı gelmesiyle, yenilgiye uğramış, askerleri esir düşmüş, işken-ce ile öldürülmeye başlanmıştır. Dışarıya kaçanları komşu ülkeler kabul etmediğinden, Macarlar son çare olarak Os-manlı İmparatorluğu'ndan yardım istemişlerdir. Bâbı-Âli, sığınan bu Macarları geri vermeyeceğini bildirmiştir. Türki-ye'ye sığınan Macarların birçoğu müslüman olmuş, Türk isimlerini almış ve çok önemli görevlerde bulunmuşlardır. Öğretimdeki Öncülüğü

1848'de Macaristan'dan yurdumuza gelen Dr. Abdullah Bey, 1849'dan sonra Mektebi Tıbbiye'de ders okutmaya başlamış-sa da Avusturya hükümetinin ısrarlı isteği üzerine, İstan-bul'dan Şam Hastanesi doktorluğuna yollanmıştır. Bu za-manlı İmparatorluğu'ndan yardım istenmişlerdir. Bâbı-Âli, Kırım savaşında Osmanlı ordusunda ve savaş dönüştü asker hastanelerinde çalışmış ve 1856-1862 arasında Mektebi Tı-bbiye Şahane'de "Zooloji", 1862-73'te "Jeoloji ve Mineraloji" ve sonra da her iki dersi birden okutmuştur.

Bu yıllarda İstanbul'daki ilim ortamına bakıldığında; yüksek öğretimin başlaması için çaba sarfedildiği görülür. 1846 yılında kurulmasına karar verilen Darülfünun'un 1862 yılında, Sultanahmet'teki Adliye binasında açıldığı, halka serbest derslerin verilmeğe başlandığı ve bu sıralarda, yur-

dumuzun ilk maden mühendisi ve jeoloji bilgini İbrahim Ethem Paşa'nın Maarif Nazırı ve Başvekil olduğu, Münif Paşa, Hoca Tahsin Efendi ve arkadaşları tarafından bilimsel derneklerin (Cemiyeti İlmîyeyi Osmaniye) kurulduğu ve dü-zenli dergilerin (Mecmuai Fünun: 1862-1866) çıkarılmağa başlandığı, birçok yabancı bilimlerin (P. de Tchihatcheff, Ami boué, F.v. Hochstetter) jeolojik araştırmalar ve demir-yolu inşaatları için Türkiye'ye geldiği görülür.

Viyana'da çeşitli konularda geniş kültürlü ve bilgili ola-rak yetişmiş olan Dr. Abdullah Bey bu ortam içinde, çok yararlı olmuş, yurdumuzda ilk kez, yüksek öğretimde, Mektebi Tıbbiye'de (İlmülârz vel maadin = Jeoloji ve Mineraloji) derslerini okutmuştur.

Bu suretle yurdumuzda jeoloji öğretiminin öncülüğünü yapmıştır.

Bu ders, sonraları muavini İbrahim Lütfi Bey tarafın-dan daha da geliştirilmiş, deyimleri, o günkü Türkçeye çev-rilerek okutulmağa devam edilmiştir. Bu suretle Dr. Abdul-lah Bey'den sonra, jeoloji öğretiminde bir süreklilik sağlan-mıştır.

Araştırmaları

Dr. Abdullah Bey'in bizce en önemli yönlerinden biri, iyi bir araştırmacı, müzeci ve koleksiyon yapıcı olmasıdır.

Mektebi Tıbbiye'de jeoloji dersleri verirken, 1865 yılın-dan sonra (65 yaşında) İstanbul boğazında: Arnavutköy - Şarıyer, Yuşatepesi - Kanlıca arasında; Bakırköy, Çekmece ve Yarımburgaz dolaylarında, Bursa - Uludağ, Armutlu - Ka-tırlı dağ civarında jeolojik araştırmalar yapmış ve elde et-

TABLEAU DES FOSSILES PALÉOZOÏQUES

RAPPORTÉS DE L'ASIE MINEURE
PAR P. DE TCHIHATCHEFF ET PAR LE Cte ABDULLAH-BEY.

ESPECES.	LOCALITÉS.	TERRAINS	
		Dévonien	Silurien
FAUNE DÉVONIENNE.			
1. T. A. <i>Hemionotus Geruillei</i> , Vern.	Kanlydja (rive asiat. du Bos-phore)	•	-
2. A. — <i>Salteri</i> , Vern.	Kartal (littoral septentr. du golfe de Nicomédie)	•	-
3. T. — <i>longicaudatus</i> , Vern.	Kanlydja	•	-
4. A. <i>Phacops latifrons</i> , Bronn.	Kartal	•	-
5. A. <i>Crypheus calliteles</i> , Green.	Kanlydja, Arnaout-Koi (littoral europ. du Bosphore)	•	-
6. T. — <i>asiaticus</i> , Vern.	Gueuk Sou, entre l'Alem Dagh et le Boulgarlu Dagh (littoral asiat. du Bosphore)	•	-
7. A. — <i>stellifer</i> , Durm.	Tchoubuklu (ibid.)	•	-
8. A. — <i>poctinatus</i> , Röm.	Kartal	•	-
9. A. — <i>Abdullahi</i> , Vern.	ibid.	•	-
10. A. <i>Serpula onphalodes</i> , Goldf.	ibid.	•	-
11. A. <i>Orthoceras Stamboul</i> , Vern.	ibid.	•	-
12. A. <i>Trochoceras Barrandei</i> , Vern.	ibid.	•	-
13. A. <i>Bellerophon indéterminable</i> .	Kanlydja	•	-

1. Nous marquons d'un T les fossiles trouvés par le premier, et d'un A. ceux qui ont été fournis par le second. Les deux lettres réunies indiquent que l'espèce a été trouvée par ces deux géologues. Le caractère italique désigne les espèces figurées.

Şekil 2: Dr. Abdullah Bey ve P. de Tchihatcheff tarafından top-lanan ve Verneuil tarafından tayin edilen Devonien fosilleri-nin 1. Tablosu.

tiği sonuçları Fransa'da, İtalya'da ve Türkiye'de yayınlamıştır (Yayın listesine bak.).

Dr. Abdullah Bey bu incelemeleri sırasında Arnavutköy - Büyükdere, Yuşa - Kanlıca ve Kartal - Pendik arasındaki Devoniyen arazisinden 2000'den fazla fosil toplamış ve bunların en güzel 1200 tanesini 1867'de Paris'te toplanan Uluslararası fuarında sergilemiştir. Bu fosilleri sonra Paris Doğa Bilimleri Müzesi'ne armağan etmiştir.

Fransız hükümeti, 1867'de sergilediği bu fosillerden, jeoloji ve paleontoloji bilimine yapmış olduğu katkılardan ötürü, Dr. Abdullah Bey'i altın madalya ile onurlandırmıştır.

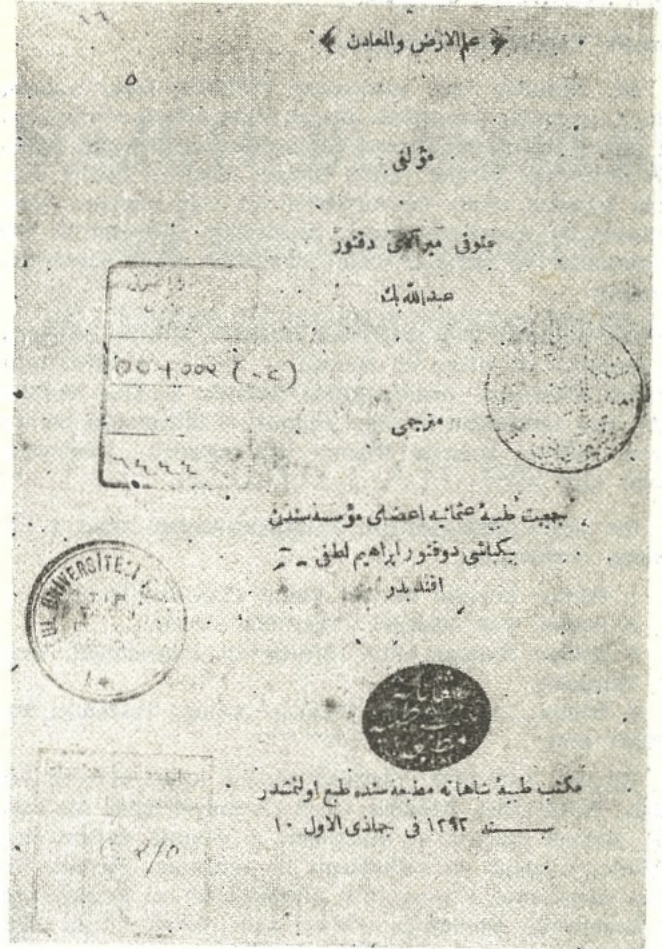
Dr. Abdullah Bey'in İstanbul civarından toplayıp Paris'te sergilediği bu fosiller, o yıllarda Paris'te olan ve İstanbul jeolojisi ve fosilleri üzerinde çalışmalarda bulunan ünlü Rus bilgini, P. de Tchihatcheff'in dikkatini çekmiş ve bunları tayin etmesi için paleontoloji uzmanı De Verneuil'e vermiş, o da bunları ve Tchihatcheff'in getirdikleri ile birlikte inceleyerek türlerini saptamıştır. Bu çalışma, P. de Tchihatcheff'in "Paleontologie" adlı eserinin sonunda ek olarak yayınlanmıştır (Şekil 2).

De Verneuil, bu çalışmada P. de Tchihatcheff'in getirdiği 49 ve Dr. Abdullah Bey'in getirdiği 51 fosilin tayinini ve tanımlanmasını yapmış ve bu fosiller arasında yeni türler saptamış ve yayınlamıştır (Şekil 2). Bulduğu yeni tür Trilobitlerden birine de Abdullah Bey'in ismini vermiştir. Gryphaeus (Trilobites) Abdullahi Vern. 1867 (Şekil 3).

Bu suretle, De Verneuil, Abdullah Bey'in gayret ve emeklerini unutulmaktan kurtarmıştır.

Şekil 3: Abdullah Bey'in topladığı fosillerden Verneuil tarafından tayin edilenler ve Gryphaeus Abdullahi (3 No'lu Şekil).

Şekil 4: Abdullah Bey'in "İlmülaz ve Maadin" adlı kitabının dış kapağı.

Müellifi (Yazarı): Muteveffa (Ölmüş) Miralay Doktor Abdullah Bey.

Mütercimi (Çeviren): Cemiyeti tıbbiyei Osmaniye âzayı (kurucu üyesi) müessesesinden Binbaşı doktor İbrahim Lütfi efendidir.

Mektebi Tıbbiyei Şahane matbaasında táb olunmuştur. Seno 1398 (1875) Cemaziyelevvel.

Dr. Abdullah Bey'in jeoloji araştırmalarına tutkunluğu hayatının sonuna dek sürmüştür. İstanbul Tıp Tarihi Enstitüsü kitaplığında 1408 No'da kayıtlı bulunan Dr. Mustafa Münif Paşa'nın not defterinde: Abdullah Bey'in ölümü için "Anadolu Şimendüfer hattı güzergâhında arazinin tetkikati jeolojisinde bulunduğu esnada meşaku tâbu vefirden (yorgunluktan) terki hayat etmiştir" denmektedir.

74 yaşındaki bir zatın Temmuz sıcaklarında arazide çalışması, demiryolu güzergâhında incelemeler yapması, ancak doğayı ve çalışmayı sevmekle açıklanabilir.

Dr. Abdullah Bey 30 Ağustos 1874'de 75 yaşında İstanbul'da ölmüş ve Eyüp'te Defterdar Camii'nin avlusundaki mezarlığa gömülmüştür. 1975 yılı Haziranında burada yap-

tığımız aramada mezartasını bulamadık, yeni yol geçmesi ve mezarlığın onarılması nedeniyle mezar taşlarının bir kısmının kaldırıldığını öğrendik.

Jeolojik Yayınlarda Öncülüğü

Dr. Abdullah Bey, yurdumuza geldikten sonra yapmış olduğu yayınlar kronolojik olarak ekli listede verilmiştir. Bu listeye bakılacak olursa 19 yayımından 12'sinin jeoloji'ye ait olduğu görülür (siyah dizilmiş olanlar). Bunlar arasında İstanbul civarı Devoniyen'ine ait olan yayınlar, yurdumuzda bu tür araştırmaların öncüsüdür. Maalesef bu tür araştırmalar ve yayınlar onun ölümünden sonra sürdürülememiştir.

Dr. Abdullah Bey tarafından Mektebi Tıbbiye-i Şahane'de okutulan (İlmülarz vel Maadin = Jeoloji ve Mineraloji) dersinin Fransızca yazılmış kitabı, Muavini Binbaşı İbrahim Lütfi Bey tarafından tercüme edilmiş ve ölümünden bir yıl sonra 1875'te, Mektebi Tıbbiye Matbaasında basılmıştır (Şekil 4).

584 sayfa, 129 şekil ve 3 levhayı içeren kitap 4 bölümden oluşmuştur:

1. Bölüm: Mineral ve Taş Bilimi (Tavsiful âhcâr),
2. Bölüm: Taş oluşumu (Tevellüdü Âhcâr),
3. Bölüm: Katman bilim (Stratigrafi, Paleontoloji: Tav-sifi Tabakât),
4. Bölüm: Dış etkenler (Fiziksel jeoloji, Tektonik: Tevellüdü arz).

Kitapta, 1870-1873 yıllarında yapılan araştırmaların yer aldığı, Türkiye'den, İstanbul dolaylı Devoniyen'inden söz edildiği, jeolojik olayları ve depremleri, o yıllarda yaygın olan düşünüş yollarıyla ve volkanizma ile açıkladığı görülür. Kitapta Avusturya - Viyana (F.v. Hochstetter) ve Fransa (Eli de Beaumont) ekollerinin etkileri açık olarak izlenir (Şekil 5).

Miralay Dr. Abdullah Bey'in, 100 yıl önce yayınlanan bu kitabı yurdumuzda jeoloji konusunda yazılmış ilk ders kitabıdır.

Doğa Bilimleri Müzesi Kurması

Dr. Abdullah Bey'in en ilginç yönlerinden biri de yurdumuzda 1870 yılında Mektebi Tıbbiye-i Şahane içinde öğrencilere ve halka açık ilk doğa bilimleri müzesi (Le Musée d'histoire naturelle d'école Imperiale de Medicine à Constantinople)'ni kurmasıdır.

Bu fikri, zamanın Padişahı Sultan Abdülaziz'in çok olumlu bulduğunu ve 1867'de Paris fuarına gidişinin bir nedeninin de, ileride kurulacak bu müzeye, diğer doğa müzeleri ile değiştirmeler yaparak, malzeme sağlama olduğunu söylemektedir (Şekil 6).

Bu tabiat müzesi, 1900 yılında Darülfünun kurulunca "Fen Fakültesi Jeoloji Enstitüsüne" verilmiştir. Bu müze daha sonraları, toplanan yeni malzeme ve Abdülhamid'in sarayda bulunan çok güzel ve kıymetli Maden ve Fosil koleksiyonu ile zenginleştirilerek Vefa'da Jeoloji Enstitüsü olarak kullanılan Abdülkerim Paşa konağına konmuştur. 28 Ağustos 1918'de vukua gelen Vefa yangınında enstitünün bütün kitap ve koleksiyonları yanmış ve bu müzeden hiçbir şey kurtarılamamıştır.

Bugün yurdumuzda gençlere doğayı sevdirecek, yurdumuzun taşını, toprağını, fosilini, çiçeğini ve böceğini tanı-tacak bir doğa bilimleri müzesi kurulamamıştır. Bu çok büyük bir eksikliklerdir.

1968 yılında Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nün gayretiyle Ankara'da, Enstitü ana binasında ve Ege Üniversitesi Fen Fakültesi'nde kurulan Jeoloji ve Doğa Bilimleri Müzeleri bu eksikğin bir parçasını kısmen tamamlamaktadır.

Kızılay'ın Kurulmasındaki Öncülüğü

Fransa İmparatoru III. Napoleon komutasındaki Fransız ve İtalyan askerlerinin 24 Haziran 1859'da Avusturya İmparatoru Fransuva Josef'in komutasındaki Avusturya askerlerine karşı Solferino'da kazandığı savaş çok kanlı ve pek öldürücü olmuş, ülkelerin dikkatini çekmiştir. Bu sırada 30 yaşlarında olan Henry Dunant bu kanlı savaştan geriye kalan yaralı ve sakatların haline çok üzülmüş ve bunun üzerine uluslararası savaşlarda yaralananlara yardım etmek amacıyla bir dernek kurulması için harekete geçmiş ve 3-4 yıl uğraşarak 4 arkadaşıyla birlikte böyle bir dernek kurulması için Fransa İmparatoruna başvurmuştur.

Gazetelerde yapılan yayınlar, Solferino savaşının kurbanları, yankıları ve çok yaralı olan ortam, böyle bir derneğin kurulmasını hızlandırmış, 22 Ağustos 1864'de General Dufour'un başkanlığında, 16 ülkenin katılımıyla Cenevre'de bir kongre toplanmış ve burada savaş yaralılarına gönüllü olarak bakacak, felâket anlarında insanların yardımına el uzatacak bir kuruluşun oluşturulmasına karar verilmiştir.

۳۷۱

بوی ایلوم موجود بولغان الك بيوك بنكچر Crabs لك بو بلردن
افزون بولشدر .

مع عدهء بلك خلیج قسطنطنیه حقدء اوتدنبرو اجرا
ایتمش اولدیغی تعریفلندء و باخصوص مؤخر ایلادك ۱۸۷۲ سنه سنده
غزهءه طیبیه شرقیه نك ۶ و ۷ نمرولنده بالظه لیانی مجموعه حیواناتی
حقدءه درج ایتمش اولدیغی بندری الیه خلیج قسطنطنیه نك
ارض دوونی سفلی نك مجموعه حیواناتی نه مرئیه كثر اوزره
بولدیغی اثبات ایتمشدر . میرهومی الیه محل مذکورده شبست
غضاری مقانیءه ذوللانه الفصوص انواعندن قرق و حیوانات
ناعهء انواعندن اوچوزدن نجاوز نوعلر بولشدر . ارض دوونینك
طبقه سفلی سی تعیین ایتمك ایچون بالظه لیاننده اجرا اولغان
تعریبات واقعه نك مخصوص برقادءه ژئولوژیسی واردن . شوبله كه
عبداء بلك بالظه لیاننده نصادف ایتمدیكى ذوللانه الفصوص
میسائنده قونوسفا لیت باواریللا Conocéphalite Bavarilla
و آسافوس Asaphus و شیروروس Cheirus و فاقوب Phacop
و غریفه نوس Gryphaeus و اوله نوس Olenus دن عبارت
اوله رق اوتوزدن نجاوز نوعلرک چوغی ارض سیلوری طبقه نك
مجموعه حیواناته منسوبدرلر . وبالظه لیاننده ذكر اولغان مجموعه
حیواناته ذوللانه الفصوصك كثری و بونلرک اشكالی ارض
سیلورینك ذوللانه الفصوصنه تقرب ایتمكندن بالظه لیاننده
ارض سیلورینك طبقه علیاسی ارض دوونینك طبقه سفلی سی
الیه تماس كیش اولدیغی مؤاف مومی الیه درمیان ایتمشدر .
ارض دوونیده حیوانات ناعهء دخی كثر اوزره بولتوبه

Şekil 5: Abdullah Bey'in kitabında on son yapılan araştırmalardan söz eden sayfası.

SÉANCE DU 6 MAI 1867

NOTE DE M. ABDULLAH BEY.

021

et aucune n'a de rapport, ni avec le calcaire pisolitique, ni avec la craie de Maëstricht.

M. Abdullah Bey fait la communication suivante :

Je me suis occupé depuis deux ans à faire des recherches sur les couches paléozoïques du terrain dévonien du Bosphore, à Constantinople.

La collection apportée à Paris pour l'Exposition universelle contient à peu près deux mille échantillons, mais l'espace restreint pour la section de la Turquie ne permet pas d'exposer convenablement la collection entière.

Sa Majesté Abdul-Aziz, mon auguste Souverain, avait sanctionné la formation d'un Musée national à Constantinople, d'après ma proposition; le but de mon voyage était entre autres aussi de déterminer ces pétrifications, et de me mettre en relation avec les divers musées et sociétés d'histoire naturelle pour des échanges futurs au profit du Musée à fonder à Constantinople.

Aujourd'hui je suis heureux de pouvoir offrir, comme hommage de ma part, les doubles de cette collection au musée paléontologique du Jardin des Plantes, si habilement dirigé par M. d'Archiac, où les amateurs pourront visiter ces recherches géologiques faites au Bosphore.

En même temps je prends la liberté de mettre sous les yeux de la Société les dessins que j'avais des pétrifications recueillies le long du Bosphore, dans les diverses localités sur la côte d'Europe, de Boiyokkéré jusqu'à Arnauthoy, et sur la côte d'Asie, du mont Géant jusqu'à Kaulidja-Kartal et Pentek de la mer de Marmara. Cet ouvrage contient douze cents représentations; il est exposé actuellement à l'Exposition universelle.

Séance du 20 mai 1867.

PRÉSIDENCE DE M. BELGRAND, vice-président.

M. Alf. Caillaux, secrétaire, donne lecture du procès-verbal de la dernière séance, dont la rédaction est adoptée.

Par suite des présentations faites dans la dernière séance, le Président proclame membres de la Société :

Sekil 6: Dr. Abdullah Bey'in Fransız Jeoloji Derneğinde yaptığı ilk konuşma.

Aynı zamanda Cenevre'de toplanan delegeler, uzun çalışmalarından sonra, bir yönetmelik hazırlamış, bu yönetmeliğe göre, bu kuruluşu üye olmak isteyen ülkelere yönetmeliğin yollanması ve bir yıl içinde olumlu cevap verenlerin üye kabul edilmeleri öngörülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu da bu çağrıya, süresi içinde, 5 Temmuz 1865'te olumlu cevap vererek kuruluşu üye olmuştur.

Türk Hükümeti, 5 Temmuz 1865'te yönetmeliği imza etmekle beraber, uluslararası Kızılhaç derneği ile işbirliği anlaşmasını ancak 13 yıl sonra, 21 Temmuz 1876'da imzalamıştır. Bununla beraber Dr. Abdullah Bey boş durmamış, çalışmış ve onun gayreti ile "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlerine Yardım Cemiyeti" "Société Ottomanne de Secours aux Blessés et Malades Militaires" adıyla 66 üyeden oluşan bir kurucu dernek oluşturulabilmiştir.

Bu dernek ilk toplantısında, Dr. Marko Paşa'yı başkan ve Dr. Abdullah Bey'i genel sekreter seçerek işe başlamıştır (Şekil 7). Abdullah Bey 1867'de Paris'te açılan uluslararası sergiye ve aynı zamanda toplanan "Uluslararası Yardım Kongresi"ne Türkiye delegesi olarak katılmış ve oranın daimi üyeliğine seçilmiştir.

Bu suretle Dr. Abdullah Bey Türkiye'de Kızılhaç'ın kurulmasına öncülük etmiş ve ilk çalışmaları yapmış ve Avrupa'daki toplantılarda yurdumuzu temsil etmiştir.

Bundan ötürü değerbilir Kızılhaç Derneği Hanımlar Merkezi binalarına 1911'de Henri Dunnat ile Abdullah Bey'in birer resmini asmıştır. Ayrıca Kızılhaç 1968'de, Ankara'da,

NOTICE

SUR LA

SOCIÉTÉ DE SECOURS

AUX MILITAIRES BLESSÉS

DE L'EMPIRE OTTOMAN A CONSTANTINOPLE

PAR LE

D' ABDULLAH BEY

Secrétaire-général de la dite Société.

CONSTANTINOPLE.

Imprimerie M. DE CASTRO. — Galata, rue Billour, 12.

1868.

Şekil 7: Dr. Abdullah Bey'in genel sekreteri olduğu "Osmanlı yaralılarına yardım derneği" hakkında yayınladığı kitabın dış kapağı.

Kızılhaç'daki Merkez binası bahçesine, Abdullah Bey'in büstünü dikmiş ve 11 Haziran 1968'de Kızılhaç Derneğinin 100. yıldönümünde üzerinde Dr. Marko Paşa ve Dr. Abdullah Bey'in resimleri bulunan pul çıkarmıştır.

SONUÇLAR

Çok renkli ve çok yönlü bir bilim adamı olan Dr. Abdullah Bey:

- 1) Yurdumuzda yüksek öğretim kuruluşlarında jeoloji ve mineraloji derslerini okutması ve bu dersin ilk ders kitabını yazması,
- 2) İstanbul ve dolaylarında jeolojik incelemeler yapması,
- 3) Bu çalışmaları bilimsel bir biçimde yurt içinde ve dışında yayınlaması,

- 4) İstanbul boğazının iki tarafından ve Kartal - Pendik dolaylarından topladığı binlerce Devoniyen fosilini uzmanlarına tâyin ettirerek fosil bilgisine katkıda bulunması,
- 5) Bu fosilleri Fransa'da sergileyerek dünyaya tanıtması,
- 6) Topladığı bu fosil ve taşlarla İstanbul'da bir müze kurması,
- 7) Kızılay'ın kurulmasına çalışması, kurucularından olması ve ilk derneğin genel sekreterliğini yapması, nedeniyle, yurdumuzda yararlı birçok işlerde öncülük etmiştir. Değerbilir Türk Milleti de ailesine emekli aylığı bağlamış, Viyana'daki yaşamının son günlerinde yardımcı olmuştur.

Kızılay Derneği Ankara'daki merkez binası bahçesine Dr. Abdullah Bey'in büstünü dikmiş ve Kızılay'ın 100. yılı anma pulları üzerine resmini koymuştur. Türk Mikrobiyoloji Derneği de ölümünün 100. yılında, 21.4.1975'te Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde bir anma toplantısı düzenlemiş, yaşantısı ve eserleri hakkında yayınlar yapmıştır.

DR. ABDULLAH BEY'İN YAYINLARI

A — Türkiye'ye Gelmeden Önceki Yayınları:

A. Merdivenci'nin araştırmaları sonucu bulduğu yayınlar şunlardır:

- 1 — Hammerschmidt, E. K. (1838): Helminihologische Beiträge. Isis. (Oken) Leipzig. s. 351-358.
- 2 — Hammerschmidt, K. E. (1847). Beschreibung einiger Oxyuris. Arten. Naturwiss. Abhandl. 1:279-288.

Kuşkusuz, böcekler, metamorfoz ve parazitler üzerinde araştırmalar yapan Dr. Abdullah Bey, Türkiye'ye gelmeden önce daha birçok yayın yapmıştır. Ancak, bugün bilinenler bunlardır.

B — Türkiye'ye Geldikten Sonraki Yayınları:

- 1 — 1867 - Notice Sur une Collection des fossiles Dévonien du Bosphore. Bull. Soc. Geol. France. 11, 24, p: 621, Paris.
- 2 — 1867 - Une Note Sur le Dévonien du Bosphore. C.R.A. Sc. 64, p: 1120, Paris.
- 3 — 1869 - Faune de la Formation Dévonienne du Bosphore de Constantinople. Gaz. Med. Or. 12, p: 184-188, İstanbul.
- 4 — 1869 - Sur la Société de Secours Blessés Militaires de l'Empire Ottoman à Constantinople.
- 5 — 1869 - Die Umgebung des Sees Kütschükchmedje in Rumelien. Verhandl. d.k.k. Geologi. R.A. s: 263.
- 6 — 1870 - Des Fossiles du Calcaire Dévonien du Bosphore. Gaz. Med. Or. 14, p: 47-48, 78-79. İstanbul.
- 7 — 1870 - Remarques Géologiques sur le Calcaire Dévonien du Bosphore. Boll. Com. Geolog. Ital. I, p: 187-189, Firenze.
- 8 — 1870 - İstanbul Tıbbiyesinde Tarihi Tabii Kataloğu.
- 9 — 1870 - Remarques Géologiques sur le Terrain du Brusse de Mont Olympe et le Mont Katırlı. Gaz. Med. Or. 14, s: 94-95. İstanbul.

- 10 — 1871 - Du Metamorphisme en Général et en Particulier du Metamorphisme des roches. Gaz. Med. Or. 14, p: 160-170, 171-184. İstanbul.
- 11 — 1871 - Aperçu Général sur l'Anthropologie et l'Histoire de l'Anthropologie l'Etat Préhistorique du Genre Humain. Gaz. Med. Or. 15, p: 17-46, 49-61. İstanbul.
- 12 — 1872 - Sur la Société de Secours aux Blessés Militaires. Gaz. Med. Or. 15, 81-93. İstanbul.
- 13 — 1872 - Etude Géologiques sur le Bosphore. La Faune Fossile de la Localité Balta Limanı. Gaz. Med. Or. 16, p: 89-94, 101-103. İstanbul.
- 14 — 1872 - Etudes Géologiques sur les Environs de Constantinople, Yarım-Bourgaz, Bakırköy, Saray-Köy. Gaz. Med. Or. 16, p: 103-104. İstanbul.
- 15 — 1873 - Cours Elementaire de Zoologie. Gaz. Med. Or. 16, p: 144-149, 172-175, 186-189. İstanbul.
- 16 — 1874 - Rapport sur la Troisième Congrès Medicales International à Vienne. Gaz. Med. Or. 16, p: 132-144. İstanbul.
- 17 — 1874 - (Zeoros, Mordtmann ile): Notice sur les hopitaux Civils de Constantinople. Gaz. Med. Or. 13, p: 35-38, 115-121, 142, 174-179. İstanbul.
- 18 — 1875 - İlmülarz vel Maadin (Géologie et Minéralogie). Mütercimi: Binbaşı Dr. İbrahim Lütfi Bey. Mek. Tıb. Şah. Mat. İstanbul.
- 19 — 1876 - Fenni Hayvanatı Tıbbiye - Cours Elémentaire de Zoologie. Tercüme: Miralay Ali Raşit Bey. İstanbul.

Not: Siyah dizilmiş olanlar jeolojiyi ilgilendirmektedir.

YARARLANILAN BELGELER

- Abdullah Bey (1867): Notice sur une Collection des Fossiles Dévonien du Bosphore. B.S.C. Francé, 11, 24, p: 621, Paris.
- Akyol, I.K. (1942): Son yarım asırda Türkiye'de Coğrafya. T. Coğ. K. Bul. Cil. No. 2, Ankara.
- D'Archiac, A-Verneuil, E. de (1866): Asie Mineure. Paléontologie-Atlas. Paris, Lib. Th. Morgand.
- D'Archiac-De Verneuil (1867): Sur la Faune Dévonienne. G.R.A. Sc. T: LXIV, 17 Juin 1967. Paris.
- Erguvanlı, K. (1952): Türkiye'nin İlk Maden Mühendisi İbrahim Edhem Paşa Tür. Jeol. Kur. Bul. C: III, No. 2, Ankara.
- Erguvanlı, K. (1954): Doktor Abdullah Bey'in Hayatı ve Eserleri Türk. Jeoloji Kur. Bül. C: V, No. 1 Ankara.
- Merdivenci, A. (1974): Karl Edward Hammerschmidt-Abdullah Bey (1799-1874). Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Der. C. V, S. 4.
- Unat, E.K. - Erguvanlı, K., - Şehsuvaroğlu, B.N. - Ünver, A.S. (1975): Macar Dr. Abdullah Beyin Ölümünün 100. yılı Anma Töreni Konuşmaları. Türk Mikrobiyoloji Cem. Derg. C. V, S. 1-2, İstanbul.
- Unat, E.K. (1970): Osmanlı İmparatorluğunda Tıp Zoolojisi ve Parazitoloji. İst. Ün. Cerrahpaşa Tıp Fak. Yay. No. 8, İstanbul.
- Feridun Nafiz (1922): Macar Abdullah Bey, Peyamı Sabah, 17 Temmuz 1922 İstanbul.
- Uzluk, F.N. (1964): Türkiye Kızılay Cemiyeti'nin kuruluşuna kısa bir bakış I. Milli Kızılay Konferansı 11-13 Haziran 1964. Türkiye Kızılay Derneği Yayını, Ankara.
- Verneuil, Ed. De (1969): Appendice à la faune Dévonienne du Bosphore (Extrait de l'Asie Mineure de), P. de Tchihatcheff, Paléontologie, Pages: 425-495, Paris.